

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

katedra pedagogiky

Požadavky ke státní závěrečné zkoušce v magisterském studijním programu Učitelství VVP pro SŠ a 2. stupeň ZŠ – pedagogika a psychologie pro učitele

Státní závěrečná zkouška z pedagogiky a psychologie pro učitele má syntetizující charakter. Studující mají prokázat, že si osvojili učivo ze základních pedagogických a psychologických předmětů, které v průběhu dvouletého studia absolvovali a zároveň, že toto učivo dokáží propojit se znalostmi získanými v ostatních předmětech magisterského i bakalářského stupně. Mají se orientovat v systému pedagogicko-psychologických disciplín tak, aby osvědčili schopnost samostatně odborně analyzovat problémy související s výchovou a vzděláváním v kontextu práce učitele všeobecně vzdělávacích předmětů. Studující si vylosuje jedno z čísel 1 – 20 z každého okruhu. Jedná se o témata, která budou východiskem pro rozpravu, nikoli o přesné znění zkušebních otázek – zkušební komise může dané téma zúžit či jinak formulovat. Při přípravě na státní zkoušku by měli studující přednostně vycházet z odborných informačních zdrojů, které byly zadány k prostudování v rámci požadavků v jednotlivých absolvovaných předmětech a které jsou uvedené v seznamu doporučené literatury ve Studijním informačním systému.

Okruh A

- 1. Vývoj školství v českých zemích a jeho mezníky, vztah k současnosti.** První školy na našem území. Tereziánské reformy. Školství po r. 1918. Školství v letech 1948 – 1989. Proměny školství po roce 1989.
- 2. Vývoj názorů na výchovu a vzdělávání v 18. a 19. století.** Významní pedagogičtí myslitelé (Pestalozzi, Herbart, Tolstoj) a jejich odkaz pro současné vzdělávání.
- 3. Vývoj názorů na výchovu a vzdělávání ve 20. století.** Pedagogické směry 20. století a jejich představitelé: Dewey, Parkhurstová, Montessori, Steiner, Petersen, Freinet.
- 4. Vliv výchovy na vývoj jedince.** Teorie nativismu a empirismu a důsledky jejich uplatňování v pedagogické praxi. Interakční teorie. Pedagogický optimismus. Problematika alternativních pedagogických směrů v současné ČR.

5. Význam pojmu kurikulum. Druhy vzdělání. Všeobecné a odborné vzdělání. Teorie materiálního a formálního vzdělání. Esencialistické, progresivistické a rekonstrukcionistické priority v konstrukci kurikula.

6. Vzdělávací soustava České republiky. Úrovně vzdělávání, druhy a stupně škol a školských zařízení. Klasifikace vzdělávání ISCED. České školství v evropském kontextu, soudobé trendy ve vzdělávání.

7. Základní kurikulární dokumenty a jejich význam pro práci učitele. Implementace kurikula. Práce učitele se školním vzdělávacím programem.

8. Transmisivní vyučování a podmínky pro jeho efektivní realizaci. Behaviorálně orientovaný model výuky, parametry kvalitního výkladu. Typické výsledky učení, struktura vyučovací hodiny, organizační formy výuky, role učitele a činnosti žáků. Příležitosti a rizika transmisivního vyučování, možnosti individualizace výuky.

9. Konstruktivistické vyučování a podmínky pro jeho efektivní realizaci. Konstruktivisticky orientovaný model výuky, problémové a badatelsky orientované vyučování. Induktivní vyvozování významu nového učiva, rozvoj metakognice. Typické výsledky učení, struktura vyučovací hodiny, organizační formy výuky, role učitele a činnosti žáků. Příležitosti a rizika konstruktivistického vyučování, možnosti individualizace výuky.

10. Vyučování založené na evidenci, efektivní výukové strategie. Výběr výukových strategií ověřených pedagogickým výzkumem. Tradiční didaktické zásady ve světle současných poznatků psychologie učení a pedagogického výzkumu.

11. Hodnocení výsledků učení žáků. Specifika hodnocení kognitivních a afektivních a senzomotorických cílů. Typy hodnocení podle vztahové normy, podle míry participace žáků. Klasifikace, slovní hodnocení, hodnotící matice. Sumativní a formativní hodnocení.

12. Plánování výuky, výukové cíle a jejich taxonomie podle kognitivní náročnosti. Vztah mezi cíli hodiny, hodnocením výsledků učení a činnostmi žáků, kongruentní a zpětné plánování. Výběr činností pro vyučovací hodinu, struktura vyučovací hodiny, příprava učitele na vyučování.

13. Multikulturní výchova v praxi školy. Etnické faktory ve vzdělávání. Problematika internacionalizace výchovy a vzdělávání. Organizace participující na výchově k interkulturnímu porozumění.

14. Sociálně nežádoucí jevy u dětí a mládeže. Problematika prevence a intervence ve školním prostředí se zaměřením na šikanování vč. kyberšikany, zneužívání návykových látek.

15. Spolupráce vyučujících se školním poradenským pracovištěm. Funkce a úkoly poradenských pracovišť. Spolupráce školy a rodiny s pedagogicko-psychologickou poradnou a jinými institucemi. Problematika dalšího vzdělávání učitelů.

16. Možnosti školy při prevenci porušování dětských práv. Práva dítěte a jejich národní a mezinárodní kodifikace. Problematika týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte. Organizace a instituce působící v oblasti dětských práv, sociálně právní ochrana dítěte.

17. Škola jako sociální instituce a její funkce. Klima školy. Státní správa a samospráva ve školství. Legislativní rámec činnosti školy, povinná dokumentace škol a školských zařízení.

18. Volný čas v životě dětí a dospělých. Možnosti pedagogického ovlivňování volného času. Význam volnočasových aktivit pro prevenci sociálně nežádoucích jevů.

19. Základní etické otázky a dilemata při výchově a vzdělávání. Profesní etika učitele. Etické chování učitelů jako součást kultury školy, problematika etického kodexu učitelů.

20. Profese učitelství. Kvalifikační požadavky na učitele a jeho profesní vývoj, rizika spojená s učitelstvím. Profesní kompetence učitele. Autorita učitele. Aktuální problémy učitelských sborů v České republice. Organizace sdružující učitele.

Okruh B

1. Psychologie jako vědecká disciplína. Předmět psychologie. Členění psychologických disciplín. Základní paradigmaty (psychologické školy a směry). Význam psychologie pro učitelství. Školní psychologie (školní poradenská psychologie).

2. Člověk jako osobnost se svými determinanty. Struktura osobnosti. Vlohy a schopnosti, inteligenční schopnosti, nadání. Temperament a charakter. Zaměřenost osobnosti, motivace a hodnoty.

3. Osobnost člověka a možnosti jejího ovlivňování ve škole. Pojmy Já, osobní identita, sebepojetí a sebevědomí. Pojem sociální role a druhy konfliktů rolí ve školním prostředí.

4. Význam socializace pro člověka a společnost; instituce rodiče a školy. Úloha školy a rodiny v socializaci dítěte, rozdíly v rodinné a školní socializaci. Vztah obou institucí z psychologického hlediska. Způsob komunikace mezi školou a rodinou. Vyjmenovat rizika této komunikace a možnosti jejich předcházení.

5. Základní druhy učení. Vymezení a vzájemný vztah pojmů: vývoj, zrání, učení. Hlavní činitelé psychického vývoje. Oblasti vývoje a vztah mezi nimi (tělesná, percepční, kognitivní atd.). Význam učení pro život člověka. Základní druhy učení – senzomotorické, kognitivní, sociální. Základní principy učení – učení pokusem a omylem, vhladem, posilováním, nápodobou a identifikací.

6. Styly poznávání a učení a jejich diagnostika. Hlavní poznávací a učební styly. „Vztah k poznání“ a jeho vazba na učební styl a na efektivitu učení. Efektivní strategie učení. Metakognice. Autoregulace ve vztahu k učení. Vztah mezi učením a myšlením. Druhy myšlení.

7. Motivace k učení, motivace ve škole. Vymezení pojmů: motivace, potřeba, motiv, motivační konflikt. Druhy motivace uplatňující se ve školním učení: poznávací, výkonová, sociální. Vnitřní a vnější motivace. Diagnostika a aktualizace motivace. Zásady využívání odměn a trestů. Motivační vlivy snižující školní výkony (nuda a strach ve škole).

8. Mladší školní věk. Charakteristika dítěte před vstupem do školy a v mladším školním věku. Hlavní vývojové změny, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Význam školy v životě dítěte. Školní zralost a připravenost, jejich diagnostika a možnosti intervence. Možné problémy na počátku školní docházky.

9. Starší školní věk, pubescence a adolescence. Charakteristika období pubescence a adolescence. Hlavní vývojové změny, zejména v oblasti kognitivní a osobnostně-sociální. Vztahy k rodičům, učitelům a vrstevníkům. Možné problémové projevy ve škole a jejich řešení.

10. Důvody školní úspěšnosti a neúspěšnosti. Pojem školní úspěšnost – objektivní a subjektivní vymezení. Faktory ovlivňující školní úspěšnost. Teorie sociokulturního handicapu. Diagnostika školní úspěšnosti. Opatření zvyšujících školní úspěšnost.

11. Školní třída jako sociální skupina. Třídění skupin. Skupinová dynamika (konflikt a kooperace). Skupinová struktura. Sociální pozice ve skupině. Sociometrie, techniky zjišťování vztahů a pozic ve skupině. Vedení školní třídy.

12. Narušené vztahy ve školní třídě. Podoba a význam dobře fungujících vztahů ve školní třídě. Projevy narušených vztahů. Šikana. Prevence narušených vztahů ve třídě. Intervence ve třídě s narušenými vztahy (úloha učitele, školního poradenského pracoviště, dalších institucí).

13. Specifické poruchy učení. Pojem specifické poruchy učení. Příčiny a projevy. Charakteristiky dyslexie, dysgrafie, dysortografie a dyskalkulie. Možnosti kompenzace a nápravy SPU. Postup školy vůči dítěti s SPU.

14. Žáci s jiným (problémovým) chováním. Pojem problémové chování a specifické poruchy chování. Možné příčiny problémového chování. Projevy problémového chování. Možnosti nápravy problémového chování. Postup školy vůči dítěti s problémovým chováním (včetně úlohy výchovného poradce a školního metodika prevence).

15. Verbální a neverbální komunikace. Možné problémy v komunikaci mezi učiteli a žáky. Zásady efektivní komunikace učitelů s žáky, s rodiči a s kolegy.

16. Sociální vnímání a poznávání ve vztahu mezi vyučujícími a studujícími. „Chyby“ ve vnímání a poznávání. Efekt prvního dojmu, halo efekt, pygmalion efekt, sebesplňující proroctví atd. Kauzální atribuce a autoatribuce a jejich význam ve školním prostředí.

17. Postoje, předsudky, stereotypy. Složky postoje, utváření a změny postojů. Typy předsudků a stereotypů (genderové, etnické atd.), jejich vliv na komunikaci učitele a žáků, rodičů atd. Možnosti narušování předsudků a stereotypů u žáků a u učitelů.

18. Význam diagnostiky ve škole. Diagnostika žáka – předmět a postupy. Využívání individuální, sociální a věcné normy v hodnocení žáků (zejména žáků se speciálními vzdělávacími potřebami). Diagnostika a autodiagnostika učitele – předmět a postupy.

19. Náročné životní situace, stres a způsoby zvládnání stresu. Pojem stresor. Druhy náročných životních situací u dětí školního věku. Zásady krizové intervence. Psychologická náročnost učitelství. Syndrom vyhoření, možnosti jeho prevence a řešení.

20. Poradenství ve škole. Školní poradenské pracoviště: výchovný poradce, školní metodik prevence, odborník na reedukaci SPU, školní psycholog, třídní učitel (dle vyhlášky 72/2005 Sb.). Další instituce: pedagogicko-psychologická poradna, speciálně-pedagogické centrum, středisko výchovné péče aj.